

DE GEEST EN DE GEESTEN IN AFRIKA

In deze serie over de Geest die als de wind waait waarheen zij wil, denken wij aan het Pinksterfeest, maar dat niet alleen.

In onze traditie stellen we ons die Geest als een soort windvlaag voor. Een ongrijpbaar iets, een glimp, soms in je hart herkend, dan weer spoorloos. Of ook wel een aanblazing zoals de evangelist Johannes het beschrijft. De vrienden en leerlingen zitten angstig en bedroefd bij elkaar net nadat Jezus gestorven is en dan op de eerste dag, staat er, verscheen Jezus in hun midden en zegt "Vrede geef ik jullie. Zoals ik op weg ging, aangedreven door mijn Vader, zo stuur ik ook jullie uit" En dan, staat er, blaast Jezus over hen. Hij blaast hen aan met het Heilige, de heilige geestesadem. (Joh. 20:19-23).

Dit tafereel doet mij denken aan de Masai in Afrika. Als de spiritueel leider van de Masai, de oloiboni, een belangrijke bijeenkomst beëindigt, zegent hij de gemeenschap die daar voor hem op de grond zit, door een grote teug adem over de hele gemeenschap uit te blazen, vaak gepaard gaande met melk. Het is als de wijwaterkwast, maar dan van binnenuit zal ik maar zeggen. Eigenlijk een heel intiem gebaar is dat, net zoals de intimiteit die besloten ligt in het gebaar bij de doop en bij het delen van brood en wijn. Je geeft de Heilige Geest die in jou wakker wordt, het beste wat je hebt, aan elkaar tot zegen en tot vrede.

Die Heilige Geest die tot zegen en tot vrede wil zijn, is al heel oud. Het is de Geest die op de eerste dag der schepping over de wateren en de chaos zweefde (Gen.1). Het is de Geest in het vuur van de brandende braambos, waarover wij zojuist hebben gehoord (Ex.3). Het is de Geest die als shechina, als een warme gloed uit de Torah stroomt, die heilige verbintenis tussen G'd en mens. Het is de Geest die Jezus bezielde, toen hij mensen optilde uit de droogte van hun bestaan, zieken genas, mensen de ogen en de oren opende. Het is ook, daar ben ik van overtuigd, de Geest van de Kor'an, die in de oude arabische cultuur mensen tot vrede wilde brengen.

Nu is het Pinksterfeest van oorsprong gebaseerd op een huwelijksfeest. In oude godsdiensten waar een sterke natuurverering is, wordt dit ook letterlijk zo beleefd. Als aarde en hemel elkaar ontmoeten, als de hemel met zijn regen, de aarde en haar volheid bevoeit, dan zal er vrucht uit komen: het hieros gamos, het heilig huwelijk tussen hemel en aarde. In het Jodendom heeft dit oude feest een nieuwe betekenis gekregen: bevrijd uit de slavernij kunnen wij in vrijheid en met recht en vrede G'd dienen. Die G'd die gezegd heeft "IkZalErZijn voor jou" wordt geloofd en gedankt om de Torah, die als trouwbelofte nog in de woestijn, aan de bevrijde mens is gegeven. Op het joodse Pinksterfeest wordt dan ook gedanst met de Torahrol in de armen. Als je vrij wilt leven, in een land van vrede en recht, dan zijn dit hier de verhalen en de leefregels om koers te houden en richting te vinden.

Die vorming van de Torah begon met de ervaring van Mozes die we zojuist gehoord hebben. Mozes was ooit door zijn moeder te vondeling gelegd, weet u nog, door een Egyptische prinses gevonden, geadopteerd en aan het Egyptische hof opgegroeid. Als jonge man kwam hij op voor een slaaf. Daarbij doodde hij een ordebewaker, moest vluchten en is dus, lezen we nu in het verhaal, ergens buiten Egypte, in Midjan, ingetrouwd in, laten we zeggen, een predikantsgezin, zijn schoonvader was priester van Midjan. En dan ziet hij, op pad met de kudde, iets bijzonders: een vuur dat niet verteert.

Zoals sommigen van u misschien nog weten, woonde ik met mijn man Aad in Dar es Salaam, dertig jaar geleden. En dit jaar in maart waren wij er terug met onze kinderen. Ik ging daar naar de Anglicaanse kerk, de kerk aan wier theologische opleiding ik destijds verbonden was. En de voorganger preekte juist over deze tekst van Mozes. Hij herhaalde keer op keer met klem en luide stem: "and the fire did not consume", het vuur verslond niet.

Nu had ik deze tekst ooit zelf bestudeerd en bedacht dat het enige vuur dat niet verbrandt, de liefde is. Het liefdesvuur verslindt niet, maar voedt juist en brengt tot leven. Dat is ook mijn uitleg van deze tekst: G'd, die wij noemen "IkZalErZijn" spreekt vanuit het vuur dat niet verbrandt, vanuit de liefde. En daarom is onze G'd te vinden in de liefde. Sterker nog, G'd is liefde, zo zeggen we vaak. En met Henriette Roland Holst ben ik ervan overtuigd dat de zachte krachten zullen overwinnen. Liefde is zo'n zachte kracht en is dus kwetsbaar en heeft daarom heilige grond nodig. Heilige grond vraagt erom je schoenen uit te doen. Als je de liefde wilt benaderen moet je zelf ook kwetsbaar worden en ongewapend. En als Mozes dan zijn schoenen uitdoet en het vuur van de liefde nadert, hoort hij een stem die zegt: IkZalErZijn, Ik ben er voor Jou: bij mij krijg jij een gezicht. En nu hoorde ik telkens "...and the fire did not consume!!!". Misschien vanwege de herhaling en de woorden die met zoveel klem gebracht werden, realiseerde ik me toen en daar hoe de mensen in Afrika veelvuldig omgaan met open vuur. In de Masaihut brandt het vuur dag en nacht om op de koken, om insecten te verdrijven, om vlees op te braden. En aangezien ik net een aantal

aangrijpende artikelen had gelezen en foto's had gezien over het drama van het eten van mensenvlees, met name van albino's, begreep ik, dat een G'd die er altijd zal zijn, spreekt vanuit een brandend vuur, een vuur dat niets en niemand zal doden, laat staan opeten, een zeer krachtig, troostend en hoopvol beeld van G'd kan zijn. Ga maar en wees gerust, door mij word je gezien, ik geef je gezicht, ik zal je niet opeten, maar bevrijden. Voor deze G'd hoef je niet bang te zijn.

Onder leiding van Mozes kregen de paar duizend vluchtelingen die aan de slavernij in Egypte wisten te ontkomen een gezicht. De verbintenis tussen deze G'd en dit volk uit de woestijn kan niet meer stuk. G'd heeft zich door de bevrijding met de mensen verbonden. En daarom wordt op dit joodse feest gedanst met de Torah in de armen als een bruid.

Wij denken aan het Pinksterfeest, maar dat niet alleen.

Dansen met de Geest van G'd als bruid op het Pinksterfeest. Het inademen van de aanblazing van de Geest en dan elkaar in alle talen verstaan. Het lijkt heel idyllisch. Een feest wordt echter nooit zomaar gevierd, maar vrijwel altijd juist vanwege het contrast. In het jodendom deelt men daarom met Pinksteren bloemen uit, enerzijds om de Torah mee te versieren, anderzijds om de slachtoffers te gedenken van de pogroms die door de eeuwen heen altijd weer, vanaf de vroege Middeleeuwen in het christelijke Europa als verterend vuur van haat en afgunst juist in de weken tussen Pasen en Pinksteren woedden, zozeer in contrast met de vrede van Gods Geest. Ook in de tijd van Jezus stond deze vrede, aangeblazen door G'ds Geest in schril contrast met de vrede van de Romeinen in die tijd, waar de dwang heerste van de orde en eenheid van de Pax Romana. En in onze tijd is deze Geest van liefde voor vrede en recht een andere dan de vrede van de markteconomie, de Pax Americana, of van de Pax Erdogan, of de Pax Russia. Dat is het dilemma. Je kunt wel idealen nastreven en dat ideaal vieren, maar hoe realiseer je wie en wat je zozeer ter harte gaat en lief hebt. Hoe breng je de Heilige Geest tot leven? Dat blijft de grote vraag.

Daarom ten slotte dit. Wat zou het zijn als een groep vluchtelingen uit Afrika, uit nood door de woestijn zou trekken om zich vlak bij ons te vestigen. Wat zouden zij meebrengen aan inzicht en kennis die bij ons verloren is gegaan en misschien juist als een missing link ons op een spoor kan zetten?

We zouden het hen kunnen vragen. Een aantal van hen is hier reeds aangekomen.

Eén belangrijk inzicht van hen wil ik u niet onthouden en dat staat eigenlijk ook al zo in de tekst over Mozes. Wij lezen er vaak overheen.

Er staat dat God zegt: IkZalErZijn, is mijn naam, de God van je vaderen, van Abraham en Sarah, van Izaak en Rebecca, van Jacob en Rachel en Leah. U hoort wel dat ik de namen van de voormoeders er ook maar even aan heb toegevoegd. Ik denk dan maar zo. De Bijbelschrijvers van toen konden ook niet weten dat de vrouwen van nu te weinig gezien en gehoord zouden worden. Als zij dat wel hadden geweten zouden die schrijvers er toen al in de vrede van de Heilige Geest zeker werk van hebben gemaakt. Daarom doen wij dat nu voor hen. Ik ben IkZalErZijn, de God van je voorouders. Dat is eigenlijk een heel Afrikaanse gedachte, dat de identiteit van iemand bepaald wordt door zijn voorouders, niet alleen als geschiedenis, maar als een in het heden mede bepalende aanwezigheid.

Door die Anglicaanse priester daar in Dar es Salaam, herlas ik een boek over voorouderschap in Afrika dat ik 30 jaar geleden gebruikte in mijn werk. En ik ontdekte opnieuw de troost die uitgaat van de gedachte dat je voorouders die gestorven zijn, niet ver weg zijn in een geschiedenis die achter je ligt, maar juist voor je uitgaan. In de Westerse wereld beschouwen wij onze voorouders vaak als mensen die er niet meer zijn.

Hun geschiedenis ligt achter ons en wij moeten zonder hen verder, wij gaan vooruit, maar zij, zij blijven achter. In de Afrikaanse beleving echter zijn de voorvaders en de voormoeders en al onze gestorven geliefden niet weg, maar kunnen juist heel dichtbij zijn. Zij zijn overleden en daarom vrij van hun lichaam. Zij kunnen overal zijn en met je communiceren en jij met hen via de boom vlakbij, of via de slang die bij je op het erf woont, of via de hyena, die je op zijn rug meeneemt, 's nachts. Nu weet ik ook wel hoe die beleving als concept een grote druk kan leggen op de familie en de samenleving. Niet in alle opzichten zijn je voorouders wellicht een goed voorbeeld en ziekte, of andere narigheid, kunnen als straf van die voorouders worden opgevat en in dat geval moet je ze weer gunstig zien te stemmen. Maar het idee achter dit concept is van een grote waarde. Je laat je voorouders niet achter je, maar jij gaat de weg die zij al zijn gegaan. Zo gaan zij voor je uit en kunnen zij met hun wijsheid in communicatie met jou zorgen voor evenwicht en stabiliteit. Als je dat inzicht in je meedraagt, kan het zijn dat je als het erop aankomt, intuïtief niet voor de angst kiest, of voor de haat die verslindt, maar voor de liefde die tot leven brengt en die tot vrede en tot vrijheid leidt.

De Geest die in die liefde woont, is kwetsbaar, ja, maar sterk. En sommigen zeggen: sterker dan de dood. Moge het zo zijn.

Jannet Delver

Gelezen: Mozes en de brandende braambos uit Exodus 3.